

UOT 32

<https://doi.org/10.30546/ifs.2026.1.46.1072>

İNFORMASIYA MÜHARİBƏSİ VƏ TƏHLÜKƏSİZLİK PROBLEMI

Elşad Həsənlı

siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
aparıcı elmi işçi, AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutu, **Azərbaycan**
elshadhasanli1968@mail.ru
<https://orcid.org/0009-0009-1304-4065>

Xülasə. Məqalədə müasir dünya nizamını pozan amillər nəzərdən keçirilir, ənənəvi müharibə və informasiya müharibəsi ilə bağlı mülahizələr əsaslandırılır, məsələyə tarixi və müasir yanaşma sərgilənir. Münaqişələr zaman və məkan kontekstində təhlil olunur, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi, Rusiya-Azərbaycan münasibətləri, Rusiya-Ukrayna savaşı, Yaxın Şərqdəki vəziyyət, dünya güclərinin problemlərə yanaşması təhlil olunur. İkili standartların beynəlxalq siyasətə mənfi təsiri, informasiya müharibələri, yeni çağırışlar və kibertəhlükə məsələləri aktual problemlər kimi xarakterizə olunur, çıxış yolları göstərilir.

Açar sözlər: dövlət, sülh, siyasət, milli təhlükəsizlik, informasiya müharibəsi, terror, kibertəhdid, kiberməkan, informasiya, yumşaq güc

INFORMATION WARFARE AND SECURITY ISSUES

Elshad Hasanli

Abstract. The research examines the factors disrupting the modern world order, substantiates arguments related to traditional warfare and information warfare, and presents both historical and contemporary approaches to the issue. The conflicts are analyzed in the context of time and space: the Armenia-Azerbaijan conflict, Russia-Azerbaijan relations, the Russia-Ukraine war, the situation in the Middle East, and the approaches of world powers to these issues. The negative impact of double standards on international politics, information wars, new challenges, and cyber threats are characterized as pressing issues, and possible solutions are suggested.

Keywords: state, peace, politics, national security, information warfare, terrorism, cyber threat, cyberspace, information, soft power.

ИНФОРМАЦИОННАЯ ВОЙНА И ПРОБЛЕМА БЕЗОПАСНОСТИ

Эльшад Гасанлы

Резюме. В статье рассматриваются факторы, нарушающие современный мировой порядок. Обосновываются положения, связанные с соотношением традиционной и информационной войны, а также раскрывается исторический и современный подход к данной проблеме. Конфликты анализируются в контексте времени и пространства, в частности - армяно-азербайджанский конфликт, российско-азербайджанские отношения, война между Россией и Украиной, ситуация на Ближнем Востоке, а также позиции ведущих мировых держав к данным вопросам. Отмечается негативное влияние политики двойных стандартов на международную политику, информационные войны, новые вызовы и киберугрозы, которые рассматриваются как одни из наиболее актуальных проблем современности. В связи с этим предлагаются возможные пути их преодоления и обеспечения международной безопасности.

Ключевые слова: государство, мир, политика, национальная безопасность, информационная война, терроризм, киберугрозы, киберпространство, информация, мягкая сила

Giriş: Keşməkeşli və ziddiyyətli dünyada demək olar ki, hər bir ölkə tarixinin müəyyən dövründə müharibə təhlükəsi ilə üzləşib. Bu, əsasən hərbi güc, silah tətbiqi ilə baş verən qarşıdurma halıdır. Amma bu fiziki qarşıdurma fonunda onun aparılmasında köməkçi vasitələrdən də istifadə olunub və hazırda da olunmaqdadır. Ənənəvi müharibələrin gedişində rəqibə siyasi, iqtisadi və psixoloji təzyiq hərbi əməliyyatların uğurlu gedişinə zəmin yaradan amillərdir. Bu hal keçmişdə də olub, indi də mövcuddur. Lakin müasir dövr texnoloji inkişaf dövrü olduğundan indi daha çox texnologiyalar öz sözünü deyir və bu sahədə üstün tərəf uğur qazanmış olur. Döyüşlər həm də informasiya savaşı ilə müşayiət olunur. Bununla belə, düşmənə hərbi güc vasitəsilə deyil, sözün və informativ taktikanın gücü ilə də qalib gəlmək daha faydalı üsul ola bilər. Bildiyimiz kimi, indi bu gediş informasiya müharibəsi adını alıb və o, texniki imkanlar vasitəsilə daha səmərəli formada həyata keçirilir, yəni informasiya texnologiyaları daha uğurlu təbliğat aparılmasına və rəqibin təsir imkanlarını məhdudlaşdırmağa xidmət edir. Diplomatik gediş, dezinformasiya və əks-təbliğat, qarşı tərəfin siyasi mövqeyinin zəiflədilməsi, informasiya blokadası kimi üsullar informasiya müharibəsində istifadə oluna bilən variantlardır. Tədqiqat işində ənənəvi və informasiya müharibələri, onların dövlət və cəmiyyət həyatına təsirləri təhlil edilib.

Əsas hissə

İnformasiya müharibələri məsələsi istər müharibə, istərsə də sülh dövründə aktualıq kəsb edir. Bu mübarizə vasitəsi dövlətlər üçün həm dinc şəraitdə, həm də hərbi əməliyyatların gedişində, ona hazırlıq, həm də postmüharibə dövründə müxtəlif üsul və prinsiplərlə həyata keçirilməklə tətbiq olunur. Tarixin müxtəlif dövrlərində ayrı-ayrı dövlətlər öz rəqiblərinə qarşı hərbi, fiziki güc tətbiq etməklə yanaşı, yumşaq güc – psixoloji basqı, ideoloji təbliğat, casus şəbəkəsinin yaradılması kimi variantlardan da istifadə ediblər. Bu proseslər indi daha təkmil və daha səmərəli üsullarla davam etdirilir. İnformasiya müharibəsi termini nisbətən yeni termin olsa da, bu mübarizə üsulu, əslində, əvvəlki dövrlərdə də mövcud olub. Hələ qədim dövrlərdə bir dövlətin başqa bir dövlətə qasid, yaxud da elçi vasitəsilə məktub göndərməsi və bu məktubda tələblər irəli sürməsi, ultimatum verməsinin özü belə, təhdid və psixoloji təsir, eyni zamanda informativ basqı məqsədi daşıyır, rəqibin mövqeyini öyrənməyə xidmət edirdi. Məsələn, qədim Çin hərbi sənətinin tanınmış nümayəndəsi, sərkərdə Sun-Tszı özünün “Hərbi sənəti” traktatında düşmənə qarşı informasiya mübarizəsini əsaslandıraraq yazırdı: “Döyüşdə çoxsaylı qələbə qazanmaq bu sənətin son həddi deyil. Düşmən üzərində döyüşsüz qələbə çalmaq – sənətin özəyi budur”. Bu fikri söyləməklə, Tszı məhz informasiya mübarizəsini nəzərdə tuturdu: “Rəqib ölkədə bütün üstünlükləri nəzərə alın. Düşmən tərəfin əhalisi arasında mübahisə və toqquşmaları qızıqdırın”, – deyərək Sun-Tszı bildirirdi [1].

Elm və texnikanın inkişaf etdiyi “maşın əsri”nin isə informasiya müharibəsi yönündə öz tələbləri olub. Ötən əsrin ən böyük hərbi qarşıdurmalarından olan İkinci Dünya Müharibəsində bəşəriyyətə meydan oxuyan Hitler Almaniya SSRİ-yə qarşı həm də ideoloji və psixoloji müstəvidə mübarizə aparırdı. “Barbarossa”-“İldırımsürətli müharibə”nin əsasları sırasına həm də ideoloji təbliğat daxil idi. Gərgin döyüşlərlə bərabər, rəqibin mövqələrinə səmədan vərəqələrin atılması və təslimçilik çağırışları, eləcə də radiostansiyalar vasitəsilə əks-təbliğatın aparılması müharibənin ilk illərində daha böyük uğurlara gətirib çıxarsa da, sonradan Sovet İttifaqının həyata keçirdiyi hərbi-siyasi tədbirlər düşmən ölkədə və ordusunda əhval-ruhiyyəyə öz mənfi təsirini göstərdi. “Sovet İttifaqı da informasiya müharibəsində fəal iştirak edirdi. Sovet mütəxəssisləri öz metodlarını işləyib hazırlamışdılar. Misal üçün, Almaniya radiostansiyalarının tezliklərində sinxron verilişlərin yayılması. Bu, nasist təbliğatı aparılan radioverilişlərə birbaşa müdaxilə etməyə imkan yaradırdı. Bu verilişlərdə hətta Hitlerin və Almaniyanın baş hərbi təbliğatçısı Gebbelsin öz səsi imitasiya olunur, çaşqınlıq yaradırdı. Bu üsullar dinləyicilərə güclü təsir edirdi” [3].

Hazırda isə dünyanın ən gərgin nöqtələrindən olan Ukrayna və Yaxın Şərqdəki vəziyyət özünü daha qabarıq göstərir. Rusiyanın Ukraynaya qarşı apardığı hərbi əməliyyat və informasiya müharibəsi, eləcə də İsrail-Fələstin qarşıdurması beynəlxalq ictimaiyyəti narahat edir. Rusiya-Ukrayna müharibəsi ilə bağlı Qərbi ölkələri və Moskva arasında münasibətlərin kəskinləşməsi, onun siyasi və ideoloji müstəvidə gərginləşməsi eyni zamanda hərbi qütbləşməyə səbəb olub. Rusiya-Koreya Xalq Demokratik Respublikası əməkdaşlığının artması və koreyalı hərbiçilərin Ukraynaya qarşı hərbi əməliyyatlarda iştirakı da hadisələrə əlavə impuls verir. Rusiya-Ukrayna müharibəsinin başlamasından

əvvəl Ukraynanı 3 gün ərzində çökdürəcəyini bəyan edən prezident V. Putin istəyinə nail ola bilmədi. Bu, əsasən ABŞ və Avropa ölkələrinin Ukraynanı siyasi, hərbi və ideoloji cəhətdən dəstəkləməsi səbəbindən baş tutmadı. ABŞ-da Donald Trampın hakimiyyətə gəlməsi ilə rəsmi Vaşinqtonun mövqeyinin dəyişməsi və onun sülh danışıqlarına üstünlük verməsi bu məsələlərin həllinə yeni yanaşma tələb edir və diplomatik səylər bu istiqamətə yönəlib. Öz maraqlarını daha çox iqtisadi mənfəətlər üzərində quran Tramp həm də sərt vergi siyasəti ilə dünya gündəminə gəlib. Onun xaricdən idxal olunan mallara yüksək dərəcədə vergi tətbiqi iqtisadi və psixoloji təzyiq effekti verdi, həm də hegemonluq çağırışı kimi qəbul edildi, iqtisadi-informativ müharibə anlamına gəldi. Bunun hansı qlobal nəticələr verəcəyini isə zaman göstərəcək.

Uzun illərdir ki, İranın nüvə silahına münasibət söz səviyyəsində idi. İran nüvə enerjisindən dinc məqsədlər üçün istifadə etmək istəyini, İsrail və BATENA rəhbərliyi bu ölkənin nüvə silahının yaradılmasının bir addımlığında olduğunu, ABŞ isə İranın bu silahı əldə etməsinə imkan verilməyəcəyini bəyan edir. Bütün bu deyilənlər adı çəkilən və beynəlxalq siyasətdə xüsusi rolu olan dövlətlərin xarici siyasətini göstərməklə yanaşı, onların qarşı tərəf və tərəflərə yönəlik informasiya müharibələrinin də təzahürüdür. Bu xüsusda Amerika-Çin qarşıdurması da nəzərə alınmalı faktıdır. “Kiberməkan bu gün strateji zərurətə çevrilmişdir..... ABŞ Kibernetik Komandanlığının başçısı öncədən bildirir ki, növbəti müharibə kiberməkanda başlayacaq” [4,s.334].

Zaman-zaman bu mübarizə variantları yeniləndi və daha müasir təsir metod və üsulları meydana çıxdı. Elmi kəşflər nəticəsində teleqraf, telefon, radio, televiziya və internetin yaranması, KİV-in müxtəlif versiyalarının tətbiqi ilə informasiyanın ötürülməsi imkanları da genişləndi, təbliğat və təşviqat nəticəsində geniş kütləyə, ictimaiyyətə, onun fikir dünyasına sirayət üsulları, cəmiyyəti yönəltmək bacarıqları mənimsənilməli, nəticədə bu, informasiya müharibəsi səviyyəsinə gəlib çıxdı. Hazırda bu “soyuq müharibə” cəmiyyət və dövlətlərin ən müxtəlif sahələrinə öz mənfi təsirlərini ciddi şəkildə göstərməkdədir. İnformasiya müharibələri və informasiya təhlükəsinin təsir etdiyi və təhdidə məruz qoyduğu əsas sahə və qurumlar aşağıdakılardır:

- dövlətin ali eşelonu; – siyasi dairələr və siyasi təşkilatlar; – nazirliklər, komitə və idarələr; – KİV;
- aparıcı QHT-lər; – icma və ayrı-ayrı fərdlər.

Hazırda dünya düzəni dəyişib, yeni tələb və prinsiplər özünü büruzə verir. Yaxın vaxtlara qədər “qloballaşma”, “qloballaşan dünya” ifadələri siyasi və iqtisadi leksikonda tez-tez işlədilir, indi bu anlayışlar bir qədər arxa plana keçir və onun yerini daha çox “qütbləşmə” sözü tutur. Bu, birbaşa beynəlxalq nizamın pozulması, münaqişələrin artması ilə bağlıdır. “Dünya çox fərqli bir məkana çevrilir. Çoxtərəflilik qütbləşməyə, siyasi mübarizəyə yol açır və birgə təhlükəsizlik sistemi sarsılır. BMT qütbləşən bir quruma çevrilir. Lazım olan vaxtda istənilən nəticəni vermir və dünyada konsensus artıq sual altındadır” [6].

Azərbaycan 1-ci və 2-ci Qarabağ müharibəsi illərində Ermənistan və onun havadar dövlətləri, onların siyasi dairələri, eləcə də KİV-ləri tərəfindən həm də informasiya müharibəsi ilə üzləşmişdi və buna qarşı mübarizə aparırdı. Qarabağ münaqişəsi həll edilsə də, tarixi ədalət bərpa olunsa da, ölkəmizə qarşı siyasi ədavət, revanşizm meyilləri davam edir. Ermənistan rəhbərliyi sülh danışıqlarına sadıq olduğunu bəyan etsə də, real nəticə hələ ki, yoxdur və bu ölkəyə siyasi və hərbi dəstək verən Fransa kimi dövlətlər sülhün əldə olunmasında maraqlı deyillər. Fransa prezidenti Emmanuel Makron hər vaxtlə Azərbaycana qarşı düşmənçilik mövqeyi tutur, ölkəmizin beynəlxalq nüfuzuna xələl gətirmək məqsədilə çıxışlar edir, erməni lobbisinin təsiri ilə gözdənsalma kampaniyası aparır, həm də Ermənistanı silahlandırır. “...bəzi Amerika və Avropa KİV-ləri bir sıra Şərq ölkələrinə, təbii ki, Azərbaycana qarşı da ardıcıl olaraq aqressiv təbliğat aparır və bununla da dünya cəmiyyətlərinə Azərbaycan haqqında şablon mənfi informasiya təqdim edirlər. Xüsusilə 44 günlük Vətən müharibəsi və müharibədən sonrakı dövrdə də KİV və İnternetdə hadisə ilə heç bir əlaqəsi olmayan feyk məlumatlar yerləşdirilir. Yəni, xəbər onu təqdim edəninin niyyətindən asılı olaraq, gerçəklikliyi ifadə etməyən, bir çox hallarda isə qərəzli, ziddiyyətli şəkildə təqdim olunur” [5].

Qeyd etdiyimiz kimi, informasiya svilizasiyası, informasiya texnologiyalarının inkişafı müasir dövr üçün mühüm əhəmiyyətli nəticələrlə bərabər, cəmiyyət və dövlətçilik üçün həm də təhlükə mənbəyinə çevrilib. Belə ki, texnoloji imkanlardan mütərəqqi məqsədlər üçün istifadə edən dövlət qurumları, elmi mərkəzlər, ayrı-ayrı qurumlar, fərdlərlə bərabər, bu nailiyyətlərdən təhdid, ziyankarlıq, qarşıdurma, zorakılıq, firıldaqçılıq, mənimsəmə və qeyri-adekvat niyyətlər üçün yararlanan ölkələr,

qurumlar, şəxslər də mövcuddur və təəssüf ki, onların sayı artan tendensiya ilə davam edir. “İnformasiya cəmiyyətində insan fəaliyyətinin bütün sferaları informasiya fəzasına daşınır, informasiya prosesləri sosial, siyasi, hüquqi, iqtisadi, psixoloji, kulturoloji və digər münasibətləri də əhatə edir. Bununla yanaşı, informasiya proseslərinin neqativ təsirləri özünü daha qabarıq göstərir, kibercinayətkarlıq, kiberterrorizm, informasiya müharibəsi təhlükələri artır. Beləliklə, çox zaman texnoloji problem kimi təqdim olunan informasiya təhlükəsizliyi sahəsində bir sıra həlli vacib humanitar problemlər də meydana çıxır” [2,s.3].

Azərbaycanda informasiya təhlükəsizliyinin qorunması və kibertəhdidlərin qarşı-sının alınması üçün zəruri iş aparılır, qabaqlayıcı tədbirlər görülür. Bu proses qurumlararası əlaqələr, təhlükəsizlik xidmətləri və müvafiq beynəlxalq əməkdaşlıq sayəsində öz səmərəli nəticələrini verir. Ölkəmizin Daxili İşlər Nazirliyi, Dövlət Təhlükəsizliyi Xidməti, eləcə də Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin müvafiq qurumlarının bu yöndə fəaliyyəti xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Xüsusi Rabitə və İnformasiya Təhlükəsizliyi Dövlət Xidməti isə birbaşa ölkə prezidentinə tabe olan orqan kimi, dövlət qurumlarının xüsusi təyinatlı informasiya-kommunikasiya şəbəkələrinin, elektron sənəd dövriyyəsinin, eləcə də cəmiyyətin təhlükəsizliyinə cavabdehlik daşıyır. Bu strukturların fəaliyyəti sayəsində kibertəhdid cəhdləri müəyyənləşdirilir, mümkün hücumların qarşısı alınır, artıq baş vermiş bu cür cinayətlərin üstünün açılması və iştirakçıların üzə çıxarılması, onların cəzalandırılması yönündə addımlar atılır. Bununla belə, aparılmış araşdırmalar göstərir ki, hər 11 saniyədə 1 nəfər kibershücumun qurbanı olur. Müqayisə üçün qeyd edək ki, 2023-cü ildə kibershücumlar nəticəsində dünya üzrə 8 milyarddan çox məlumat sızdırılıb. Hələ 2015-ci ildə kibershücumlar dünya iqtisadiyyatına 3 trilyon dollar ziyan vurub. “2022-ci ildə qlobal miqyasda kibershücumlar səbəbindən dəyən illik ziyan 6 trilyon, aylıq 500 milyard, həftəlik 115.4 milyard, saatda 684.9 milyon., dəqiqədə 11.4 milyon, saniyədə 190 min ABŞ dolları dəyərində qiymətləndirilir”. Checkpoint (Çekpoint) şirkətinin hesabatına əsasən, 2023-cü ildə təhsil və tədqiqat müəssisələri (institutlar) ən çox hədəflənən sektor olaraq qalıb, bununla yanaşı, səhiyyə sektoruna hücumlar əvvəlki illə müqayisədə 74% artıb”. Bu fikirləri Xüsusi Rabitə və İnformasiya Təhlükəsizliyi Dövlət Xidməti rəisinin müavini Allahverən İsmayılov “Rəqəmsal cinayət prosesi: müasir çağırışlar və hədəflər” konfransında çıxışı zamanı deyib [3].

Dövlətin müxtəlif fəaliyyət sahələrinə, yaxud da ayrı-ayrı fərdlərə edilən kibershücumlar onların işini sadəcə pozmaq və gəlir əldə etmək deyil, həm də ölkənin təhlükəsizliyinə, onun beynəlxalq imicinə ziyan vurmaq, onu zəiflətmək, vətəndaş-dövlət münasibətlərini pozmaq, dövlətçiliyə etimadı azaltmaq, inamsızlıq yaratmaq məqsədi də güdür. Azərbaycanda keçirilmiş 12 günlük KOP-29 tədbirlərində Xüsusi Rabitə və İnformasiya Təhlükəsizliyi Dövlət Xidməti tərəfindən kibertəhdidlə bağlı 1 milyard 9 min sorğu qeydə alınıb. Həmin günlərdə bu Dövlət Xidmətinin gərgin fəaliyyəti, anoloji strukturların səyi nəticəsində internet trafiki tənzimlənmiş, pozuculuq cəhdlərinin qarşısı alınmışdır. Xüsusi Rabitə və İnformasiya Təhlükəsizliyi Dövlət Xidmətinin qarşısını aldığı ən böyük kibershücum isə 2024-cü ilin dekabrında olub. Bu insidentlə əlaqədar xidmətin zərərvericilərin tədqiqatı laboratoriyasında araşdırma aparılaraq hücum detalları ilə report olunub, zərərsizləşdirilib. Məlum olub ki, bu insident aradan qaldırılmasaydı o, dünyanın 135 ölkəsinə ziyan vuracaqdı. Bu dövlətlərin siyahısına Türkiyə, Misir, Rusiya və Filippin kimi ölkələr də daxil idi.

Müasir şəraitdə hər hansı bir ölkədə keçirilən dövlət əhəmiyyətli və yaxud da beynəlxalq miqyaslı tədbirlərə kibermüdaxilə halları geniş vüsət alıb. Bu sırada prezident və parlament seçkiləri də xüsusi qeyd edilməlidir. Seçki prosesinə kibermüdaxilə, səsələrin saxtalaşdırılması, seçkiləri pozmaq cəhdləri artıb. Bu işdə aparıcı dövlətlər xüsusi rol oynayır. ABŞ-Rusiya siyasi qarşıdurma illərində keçirilmiş prezident seçkiləri ilə əlaqədar oxşar qalmaqalları xatırlayaq. Digər ölkələrdə də bu cür hallara rast gəlinib və müdaxilə səbəbindən seçkilərin nəticələri ləğv olunub və yeni seçkilər təyin edilib. Bu işdə ABŞ-nin Soros fondu və USAID təşkilatının rolu xüsusi qabardılır, onların təxribat və ideoloji yöndə, eləcə də siyasi və silahlı qarşıdurma yaratmaq üzrə fəaliyyətləri barədə çoxlu faktlar mövcuddur. ABŞ-nin Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAID), eləcə də Soros Fondu ayrı-ayrı ölkələrdə xaos, qarşıdurma və çevriliş təşviq edən əməllər törədib, “demokratiya” və “ədalət” adı altında pərdəarxası işlər görüb, öz məqsədlərinə çatmaq üçün maliyyə ayıraraq ikihakimiyyətlik yaratmağa cəhdlər edib və çox zaman da buna nail olublar. Heç də təsadüfi deyil ki, bu qurumların siyasəti son zamanlar dünya ölkələri tərəfindən ifşa olunub və Donald Trampın ABŞ-da hakimiyyətə gəlməsi ilə onların fəaliyyətinin araşdırılmasına başlanılıb. Hazırda maliyyə yardımları dondurulan ABŞ Beynəlxalq İnkişaf

Agentliyinin büdcəsi 27 milyard ABŞ dolları olub. USAID-lə bərabər, indi Soros Fondu xətti ilə edilən maliyyə yardımlarının da qarşısı alınıb. Bu qurumlar tərəfindən ölkəmizə qarşı aparılan təbliğat və ayrışdırıcı siyasəti, onların ermənipərəst mövqeyi xüsusi qeyd olunmalıdır. Samanta Pauerin rəhbərlik etdiyi USAID təşkilatı həm Qarabağ müharibəsi, həm də ondan sonra Azərbaycana qarşı fəaliyyəti və erməniləri himayə etməsi ilə yadda qalıb. 1988-ci ildə Ermənistandan zorla çıxarılmış 300 minə yaxın azərbaycanlının hüquqları barədə bir kəlmə söz deməyən USAID direktoru 2020-ci ildən sonra Qarabağı könüllü tərk etmiş ermənilərin halına acıyaraq onlara külli miqdarda maliyyə yardımı edilməsini dəstəkləyib. Pauer Qarabağdan gedən ermənilərin sayını şişirdərək onların 100 mindən çox olduğunu bildirməklə bərabər, ABŞ-nin 2020-ci ildən indiyədək həmin şəxslər üçün 28 milyon dollar humanitar yardım ayırdığını deyib. Xatırladaq ki, Qarabağı tərk etmiş ermənilərin sayı 30 minə yaxın idi. Azərbaycan hökuməti onları cəmiyyətimizə inteqrasiya etməyə, hüquqlarının tam təmin olunacağına çağırış etsə də rəsmi İrəvan və erməni lobbisinin təbliğatı nəticəsində onlar Qarabağdan köçdülər. Ölkəmizin KİV-ləri bu çağırışları hətta erməni dilində hər gün dəfələrlə səsləndirir, saxta erməni təbliğatına uymamağı tövsiyə edirdi. Onu da deyək ki, ermənilər Azərbaycanın göndərdiyi humanitar yükləri qəbul etmir, azərbaycanlılarla birgə yaşaya bilməyəcəkləri görüntüsünü yaradırdılar. Bununla belə, Qarabağda qalıb yaşayanlar ermənilər də oldu və Azərbaycan onlarla öz vətəndaşları kimi davrandı.

Kibertəhlükələrə qarşı mübarizə və yeni texnologiyaların zərərli təsirlərindən qorunmaq məqsədilə müvafiq tədbirlərin görülməsi ölkə rəhbərliyinin diqqət mərkəzindədir. Belə ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev “Azərbaycan Respublikasının 2025-2028-ci illər üçün süni intellekt strategiyası”nı təsdiq edib. Ölkə başçısının müvafiq sərəncamına əsasən, Xüsusi Rabitə və İnformasiya Təhlükəsizliyi Dövlət Xidməti dövlət strukturlarında süni intellektin tətbiq olunduğu sahələrdə informasiya təhlükəsi risklərini təhlil etməli, eləcə də lazımi tədbirlər görməlidir. Bununla əlaqədar görülən işlərin monitorinqi və fəaliyyətin qiymətləndirilməsi İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi tərəfindən aparılmalıdır.

Süni intellektlə bağlı məsələlərə 2025-ci il martın 13-ü və 14-də XII Qlobal Bakı Forumu çərçivəsində keçirilən “Yeni dünya üçün yeni texnologiyalar” mövzusunda keçirilən panel iclasda da toxunulub. Bununla əlaqədar müzakirələrdə çıxış edən Yunanistanın sabiq baş naziri Corc Papandreu deyib ki, “süni zəka cəmiyyət tərəfindən idarə olunmalıdır. Aydın ki, o, müəyyən dairələrin əlindədir”. Onun sözlərinə görə, texnologiya təhsil, iqlim dəyişikliyi kimi problemlər üçün yox, kütləvi qırğın silahlarının hazırlanması üçün daha çox istifadə olunur” [7].

Ölkə başçısının Azərbaycan Respublikasının 2025-2028-ci illər üçün süni intellekt strategiyası haqqında sərəncamının tələblərinin yerinə yetirilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Süni intellekt strategiyası üzrə Layihə İdarəetmə Modulu yaradılması barədə qərar qəbul edib. Strategiya ilə əlaqədar görülən işlər, onların monitorinqi və qiymətləndirilməsi bu modul üzrə həyata keçirilməli, hesabatlılıq təmin olunmalıdır. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası da bu strategiya ilə bağlı tədbirlər planı hazırlayıb. Məqsəd ölkəmizdə süni intellektin inkişafını sürət-lən-dirmək, bununla bağlı tədqiqatlar aparmaq, süni intellektin idarə olunması mexanizmini tək-milləşdirmək, mümkün riskləri aradan qaldırmaq və bu sahədə mütəxəssislərin hazırlığını təmin etmək, eləcə də milli maraqların qorunması yönündə lazımi addımların atılmasıdır.

Nəticə

21-ci əsrin informasiya və texnologiyalar əsri olması ayrı-ayrı dövlətlərdə və dünyada siyasi və hərbi sahələrdə daha çevik mexanizmlərin tətbiqi zərurətini yaradır. Məlumdur ki, yeni texnologiyalardan istifadə həm də bu sahədə risklərlə üzləşmək deməkdir. Dövlət və cəmiyyət informasiya ilə idarə olunur, onun hər bir sahəsinə informasiya nüfuz edir. Qloballaşan, həm də hazırda daha çox qütbləşən dünyada isə hərbi, siyasi və iqtisadi qarşıdurma halları özünü daha çox büruzə verir. Belə bir vəziyyətdə bəzi ölkələr arasında həm aşkar, həm də gizli şəkildə informasiya müharibəsi də aparılır. Məqsəd qarşı tərəfin siyasi və iqtisadi dayaqlarını laxlatmaq, ona həm maddi, həm də mənəvi ziyan vurmaqdır. Causus şəbəkələrindən istifadə, kiberhücumların təşkili, psixoloji təzyiq də bu yöndə istifadə olunan təsir üsulları sırasındadır. “İnformasiya müharibəsi və təhlükəsizlik problemi” mövzusunda aparılan bu araşdırmada hazırkı münaqişə ocaqları, informasiya müharibələri, onları yaradan səbəblər tədqiq olunur.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Абдуллаева Р.А. Информационная война: прошлое и настоящее // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2016. № 12-3. С. 544-548; URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=10880>
- 2.Əliquliyev R.M., İmamverdiyev Y.N. E-dövlətin informasiya təhlükəsizliyi: aktual tədqiqat istiqamətləri, İnformasiya Cəmiyyəti. Problemləri, № 1, s. 3
- 3.İnformasiya müharibəsi: Saxta xəbərlərin təsiri və mübarizə yolları. [https://azertag.az/xeber/ -2960233](https://azertag.az/xeber/-2960233)
- 4.Kissinger Henry. Dünya nizamı. Bakı, “Qanun” nəşriyyatı. 2019,
- 5.Rüstəmov A. Müasir şəraitdə informasiya müharibəsinin xarakteri və spesifik xüsusiyyətləri. <https://philosophy.edu.az/index.php?newsid=1251>
- 6.Şimali Makedoniya prezidenti: BMT qütbləşən bir quruma cevrilir.<https://www.azerbaijan-news.az/az/posts/detail/-1741864063/355047>
- 7.Yunanıstanın sabiq baş naziri: Texnologiyalar bəşəriyyətə xidmət etməlidir. <https://azertag.az/xeber/3464387>

Rəyçi: fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Zeynəddin Şabanov